

1
2
3
4
5
6
7
8
9

10

БЕЛАРУСКАЯ БІБЛІЯ: ПРАБЛЕМЫ
І ПЕРСПЕКТЫВЫ НАВУКОВАГА
ПЕРАКЛАДУ

АСАБЛІВАСЦІ МОВЫ ТАК ЗВАНАГА
“ЭКУМЕНІЧНАГА ПЕРАКЛАДУ”
НОВАГА ЗАПАВЕТУ (2003 г.).
ЛІНГВІСТЫЧНЫЯ НАТАТКІ

ЯДВІГА КАЗЛОЎСКАЯ-ДОДА

Анатацыя: На беларускую мову зроблены тры пераклады ўсяго Св. Пісання (Я. Станкевіча, В. Сёмухі і У. Чарняўскага). Пакідаючы па-за ўвагай крыніцу перакладу, якая апошнім часам стала прычынай шматлікіх дыскусій, я кірую разважанні да мовы тэксту перакладу. У якасці аб’екта аналізу выбраны пераклад Новага Запавету У. Чарняўскага, які меў стаць экуменічным, выдадзены пад рэд. Ж. Некрашэвіч-Кароткай у 2003 г. Беларускай біблейскай таварыствам.

Ключавыя словы: Біблія, Новы Завет, мова перакладу, біблейная фразеалогія, стылістыка сакральнага тэксту.

LANGUAGE FEATURES OF THE “ECUMENICAL
TRANSLATION” OF THE NEW TESTAMENT (2003).
LINGUISTIC NOTES

Abstract: Three translations of the Holy Scriptures were made into the Belarusian language (V. Siomucha, J. Stankievič, U. Čarniaŭski). Leaving without review the source of translation, which in recent times has led to much debate, the author suggests focusing on the language of the translated text. As the object of analysis, she selects the translation of the New Testament by U. Čarniaŭski, which had become ecumenical, and which was edited by Ž. Niekraševič-Karotkaja and published by the Belarusian Bible Society in 2003.

Keywords: The Bible, the New Testament, the Language of Translation, Biblical Phraseology, the Style of the Sacred Text.

Назва “экуменічны пераклад” узята у двукоссе, бо яна ў пэўным сэнсе штучная. Права так называць дадзены пераклад дае тое, што менавіта выданне Новага Запавету ў перакладзе Уладзіслава Чарняўскага пад рэдакцыяй Жанны Некрашэвіч-Кароткай мела “задаволіць патрэбы ўсяго беларускага народа, не дзелячы яго на групы па канфесійнаму прызнаку ці па тэрыторыі пражывання” (Біблейскае Таварыства ў РБ, 2003: 4).

Біблейскае таварыства працавала над гэтым перакладам з 2001 г. Ксёндз Уладзіслаў Чарняўскі па даручэнні Папы Рымскага Паўла VI у 1967 г. зрабіў пераклад Бібліі на “наркамаўку”, звыклую большасці беларусаў у краі. Святар паспеў перакласці ўсе кнігі Св. Пісання яшчэ ў савецкія часы. Ён выкарыстоўваў тэксты лацінскай Вульгаты¹, рускага Сінадальнага Перакладу², польскіх Бібліі Якуба Вуйка³ і Бібліі Тысячагоддзя⁴ (Сурыновіч, 2012). Біблейскае таварыства запрасіла да працы над перакладам Новага Запавету навукоўцаў – лаціністаў Жанну Некрашэвіч-Кароткую і Таццяну Федасееву і выдала яго ў 2003 г.

Інакш справа выглядала ў суседняй Польшчы. У 2001 г. выйшаў з друку экуменічны пераклад Новага Запавету з Псалмамі з азначэннем “экуменічны” ў назве перакладу (Kiedzik і Warzecha, 2001). Евангеллі паводле св. Матвея і св. Марка былі выдадзены асобнай брашурай у 1997 г. Паводле слоў С. Казяры: “Больш за трыццаць год працягваліся размовы паміж рознымі канфесіямі [у Польшчы – Я.К.-Д] аб згодным агульным перакладзе Св. Пісання. Распрацаваная версія не мае фрагментаў, у якіх думкі прадстаўнікоў розных канфесій разыходзіліся б, як напр. у Велікабрытаніі. Гэты доўгачаканы вынік працы вялікай групы перакладчыкаў, кансультантаў і рэдактараў – прадстаўнікоў усіх цэркваў у Польшчы – далучаецца да шэрагу экуменічных заданняў і досведу, пачаткамі якога можна лічыць мяжу XIX і XX стагоддзяў, але таксама выходзіць насустрач патрэбе шукання міжканфесійнай еднасці, сфармуляванай у дакументах II Ватыканскага Сабору” (Koziara, 2005: 282).

Перакладчыкі павінны былі, з аднаго боку, уключыцца ў шматвекавую традыцыю, а з другога – шукаць сродкі сучаснай мовы, годныя сакраль-

¹ Пераклад Бібліі на лацінскую мову св. Геранімам у 345–420 гг. з’яўляецца аўтарытэтным у каталіцкіх колах.

² Пераклад Св. Пісання на рускую мову здзейснены на працягу XIX ст. і пацверджаны Сінодам; першы і адзіны рускі пераклад, апрабаваны і дазволены Праваслаўнай Царквой.

³ Пераклад выкананы на польскую мову езуітам Я. Вуйкам у XVI ст. Пераклад быў зроблены на аснове Вульгаты св. Гераніма, заставаўся аўтарытэтным да з’яўлення перакладу Бібліі Тысячагоддзя ў 1965 г.

⁴ Біблія Тысячагоддзя – польскі пераклад Бібліі з арыгінальных моў у 1965 г., ініцыяваны тунецкім бенедыктынскім абацтвам з Кракава. Біблія Тысячагоддзя мае пяць асноўных версій: выд. 1965 г. крытыкавалі за памылкі ў перакладзе; у 1971 г. (2-е выд.) большасць памылак была выпраўлена; у перыяд між 1980 і 1999 гг. была зноў перавыдадзена ў новых рэдакцыях.

нага тэксту. Як былі вырашаны пытанні, важныя для мовазнаўцаў, які стылістычны варыянт мовы абраны, як адлюстраваны традыцыйныя рысы біблейнага стылю, у першую чаргу ўстойлівыя словазлучэнні (корпус фразеалагізмаў і сентэнцый біблейнага паходжання) і сінтаксічныя рысы (між іншым, парадак элементаў выказвання).

Асноўнае адрозненне паміж польскімі і беларускімі перакладамі – гэта, нягледзячы на багатую ў старажытнасці і ўзноўленую ў XX ст. пасля больш чым двухсотгадовага перапынку, традыцыю беларускай бібліеістыкі (Родаў, 2008), тое, што беларускія пераклады не знайшлі такога эклезіястычнага, сацыяльнага і культуратворчага поспеху, як польскія.

Іншая, не менш істотная справа – гэта моўныя рысы, якія вызначаюць экуменічны пераклад на польскую мову і як іх успрыняла польская грамадская думка.

Першыя водгукі ўзніклі адразу пасля публікацыі Евангелляў паводле св. Матвея і св. Марка. У Б. Шчэпінскай чытаем: “У перакладзе аўтары пазбягаюць, на колькі гэта магчыма, архаізмаў і стылістычна афарбаванай лексікі. Перавагу аддаюць нейтральнай і афіцыйна-дзелавой лексіцы” (Szczerpińska, 1999: 251). Філолагамі такі падыход успрымаецца негатыўна і лічыцца не “свядомым адыходам ад біблейнага стылю, толькі адсутнасцю ў перакладчыкаў пачуцця мовы” (Matuszczyk, 2001: 219).

Канкрэтныя выпадкі крытыкі датычаць наступнага:

– лексіка – уведзена размоўная лексіка, што перакладчыкі тлумачаць патрэбай утрымаць згоднасць з арыгіналам, а гэта галоўная дырэктыва экуменічнага перакладу (Banak і Jańczuk, 2001: 69–90; Koziara, 2005: 284);

– фразеалогія – зроблена спроба адысці ад біблейнай фразеалогіі або яе змяніць, але, на думку крытыкаў, гэтакія змены вядуць неаднойчы да страты сэнсу (Długosz-Kurczabowa, 1998: 39–45; Szczerpińska, 1999: 251; Koziara, 2005: 285–289);

– сінтаксіс – абраны іншы парадак выказвання (азначэнне выступае перад назоўнікам; выражанае прыметнікам азначэнне заменена назоўнікам; мінімальна ўжываюцца дзеепрыметнікі мінулага часу) перакладчыкі наўмысна адмаўляюцца ад традыцыі бібліеістыкі з мэтай зрабіць пераклад больш блізім сучаснай мове (Koziara, 2005: 289–291).

Нягледзячы на крытычныя заўвагі лінгвістаў, прадстаўнікі касцёлаў Польшчы добра ўспрынялі пераклад. У грамадскай думцы дадзены пераклад не зрабіў аднак “перавароту”, а мовазнаўцы-бібліеісты, наадварот, спадзяюцца, што “чарговыя этапы працы над экуменічным перакладам наблізяць яго мову да біблейнай традыцыі. Гэта быў бы поспех не толькі рэлігійнага кшталту, але і філалагічнае дасягненне польскай біблейнай трансляторыкі” (Koziara, 2005: 292).

Аналіз перакладу Новага Запавету 2003 г. паказвае, што беларуская біблейная фразеалогія знаходзіцца зусім на іншым этапе, у параўнанні хаця б са спісам польскіх біблеізмаў (Koziara, 2009). Шматлікія занатаваныя польскія ўстойлівыя словазлучэнні і сентэнцыі ў беларускай мове не з’яўляюцца знакавымі, як напр. замацаваныя ў час пантыфікату Яна Паўла II: *Не бойцеся! (Nie lękajcie się!)*, *Паплыві на глыбіню (Wurłuj na głębię)* і г.д.

Якім чынам “праблемныя месцы” будуць прадстаўленыя ў новым перакладзе на беларускую мову? Які функцыянальны стыль мовы і якія моўныя адзінкі будуць абраныя для перакладу? Гэта пытанні да перакладчыкаў, прадстаўнікоў розных канфесій і проста беларусаў, неаб’якавых да лёсу беларушчыны.

Выкарыстанне досведу перакладаў Св. Пісання на іншыя мовы, у дадзеным выпадку на польскую, могуць дапамагчы ў выпрацоўцы метадалогіі і тэорыі перакладу Бібліі на беларускую мову. Нягледзячы на розніцу ў традыцыях перакладу, на рэлігійнасць грамадства, сёння прыклады перакладаў Бібліі ў Нарвегіі (2011 г.) (КК: 2012) ці ў Чэхіі (2009 г.) (даклад С. Шупы на секцыі) паказваюць, што імі можна зацікавіць грамадства, галоўнае, каб пераклад быў “добры”, што не заўсёды і на грунце не кожнай мовы абазначае адно і тое. Пра яго якасць сведчыць не толькі вернасць арыгінальнаму тэксту (хоць і гэта вельмі істотнае), але таксама адпаведныя сродкі мовы, на якую перакладаем, метафары і вобразы, якія дазволілі б стварыць адначасова зразумелы і дастаткова паэтычны беларускамоўны твор.

Бібліяграфія

1. Біблейскае Таварыства ў РБ (2003). *Новы Запавет*. Мінск: Біблейскае Таварыства.
2. Родаў, Г. Я. (14 лістапада 2008). “З гісторыі перакладаў Бібліі на ўсходнеславянскіх тэрыторыях”, URL (доступ 03.09.2012): <http://bartnicki.livejournal.com/48397.html>
3. Сурыновіч, Сяргей (7 красавіка 2012). “Біблія, што зачыніла стагоддзе”, URL (доступ 03.09.2012): bartnicki.livejournal.com/75291/html, друкаваная версія ў: “Arche. Пачатак”, 2012, № 4.
4. Banak, Jerzy i Jańczuk, Leszek (2001). “O ekumenicznym tłumaczeniu Nowego Testamentu”, *Roczniki Teologiczne Warszawsko-Praskie* 1: 69–90.
5. Długosz-Kurczabowa, Krystyna (1998). “Charakterystyka językowa ekumenicznego przekładu “Ewangelii św. Mateusza”, *Przegląd Humanistyczny*, № 4: 65–97.

6. KK (2012). "Norweski przekład Biblii", URL (logowanie 03.09.2012): <http://www.wiadomosciliterackie.pl/?norweski-przeklad-biblii,174>, wersja papierowa: *Wiadomości Literackie*, 2012, nr 1.

7. Koziara, Stanisław (2005). "Ekumeniczny przekład Nowego Testamentu (2001) w świetle tradycji polszczyzny biblijnej (zagadnienia wybrane)", w Stanisław Mikołajczak i Tomasz Węclawski (red.), *Język religijny dawniej i dziś. Materiały konferencji Gniezno, 3-5 czerwca 2004*. T. II. Poznań: Wydawnictwo "Poznańskie Studia Polonistyczne", 283-292.

8. Koziara, Stanisław (2009). *Tradycyjne biblizmy a nowe polskie przekłady Pisma Świętego (ujęcie filologiczno-normatywne)*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.

9. Ks. Kiedzik, Mirosław (Nowy Testament) i ks. Warzecha, Julian (Psalmy), (red.) (2001). *Pismo Święte Nowego Testamentu i Psalmi. Przekład ekumeniczny z języków oryginalnych*, Warszawa: Towarzystwo Biblijne w Polsce.

10. Szczepińska, Bożena (1999). "O słownictwie polskiego przekładu ekumenicznego Ewangelii św. Mateusza" w Bogusław Kreja (red.), *Tysiąc lat polskiego słownictwa religijnego*. Gdańsk: Wydawnictwo UG, 223-252.